

Rensefisk – en forbruksvare?

Veterinærstudentene Toni Erkinharju, David Persson og Magnus V. Røsæg gjennomførte høsten 2012 et fordypningskurs i fiskevelferd ved Norges veterinærhøgskole og valgte som gruppeoppgave å se nærmere på bruken av rensefisk i norsk oppdrettsnæring. De setter i denne artikkelen fokus på velferd og miljøutfordringer ved dagens bruk av slik fisk i næringen.

Rensefisk blir benyttet i oppdrettsnæringen som et biologisk alternativ for avlusing av laks. Det første eksemplet med bruk av rensefisk kan finnes tilbake i 1976 og Havforskningsinstituttet beskriver vellykkede forsøk mot slutten av 80-tallet med forskjellige arter leppefisk (1). Bruken av leppefisk ble etablert i næringen på begynnelsen av 1990-tallet og økte i takt med at oppdrettsnæringen opplevde problemer med effekten av tilgjengelige avlusningsmidler på grunn av resistensutvikling. På slutten av 90-tallet ble det lansert nye og effektive avlusningsmidler, noe som førte til at forbruket av rensefisk sank. Dette holdt seg fram til 2006, da næringen igjen begynte å oppleve problemer med effekten av avlusningsmidlene. Dette har ført til at bruken av rensefisk i Norge nå har økt kraftig. Ifølge Fiskeridirektoratet er nå forbruket av leppefisk oppe i over 10 millioner individer i året, noe som er over tre

ganger høyere enn det var på slutten av 90-tallet (2). De viktigste arter som benyttes er bergnebb, grønngylt og berggylt. I tillegg ser det ut til at små rognkjeks også er effektive for å holde lusepopulasjonen nede.

Villfanget leppefisk som brukes som rensefisk i et oppdrettsanlegg kommer inn under akvakulturdrifts-forskriftens bestemmelser (3). Et av formålene med forskriften er å "... fremme god helse hos akvakul-turdyr og ivareta god velferd hos fisk." Dette innebærer at leppefiskens har samme krav på velferd som laksen.

Luseprosjektet har utarbeidet en bransjeveileder for beste praksis for bruk og hold av leppefisk (4). Den har som formål å sikre optimal, effektiv og bærekraftig bruk av leppefisk til lusebekjempelse i havbruket. Den omhandler nødvendige tilrettelegginger for å få god effekt av leppefiskens. For eksempel skal not og maskevidde være tilpasset leppefiskens størrelse,

Figur 1: Leppefisk sammen med død laks i dødfiskhåven. Foto: T. Poppe

egnet skjul, riktig innblandingsprosent, renhold av nøter, røking og helsekontroll av leppefisk. Bransjeveilederen tar videre opp temaet om etterfylling av leppefisk for at effekten av lusebekjempelsen skal opprettholdes, "... Etter hvert som innblandingsprosenten går ned, må det fylles etter med leppefisk...". Dette punktet viser at det er et problem å få leppefisk til å overleve i merden, og det er god grunn til å spørre om hva som er årsaken til det og om man kan snakke om god velferd når vi har problemer med å få den til å overleve? Havforskningsinstituttet har tatt opp den samme problematikken i publikasjonen "*Fangst og bruk av leppefisk – innenfor bærekraftige rammer?*" fra 2011 (5). Her sies det blant annet at det er "... forsvinnende få [leppefisk] som overlever en produksjonssesong..." og at leppefisk er et forbruk "... i en størrelsesorden som ikke er etisk forsvarlig". Vi mener at alle aktører må gå sammen og utrede hva som faktisk skjer med leppefisk under produksjonen. Nå kan vi bare anta at det store tapet kan skyldes sykdom, at noen blir spist av laks, rømming gjennom små hull eller i forbindelse med bytte til not med større maskevidde.

Hva skjer med leppefisk som fremdeles er i live, når laksen sendes til slakt? Dette forsøkte vi å få svar på i forbindelse med fiskevelferdskurset. Vi forhørte oss med både røkttere, personale på slakteriet og fiskehelseveterinærer, men ingen vet helt hva som skjer med leppefisk. Det ser ut som det ikke tas noe stort hensyn til dette når noten skal tømme for fisk. Går leppefisk sammen med laksen inn i brønnbåten og til slakteriet? På slakteriet var det uvanlig at noen så leppefisk på båndet, vi observerte kun én. En annen mulighet er at leppefisk allerede er borte fra noten i det brønnbåten henter laksen, på grunn av tapet under produksjonen. Uansett, i dagens drift har vi ikke sett noen systemer som gir muligheter for at leppefisk kan håndteres og avlives i samsvar med § 34 i Akvakulturdriftsforskriften som sier "*Fisk skal bedøves før avliving og være bedøvd når døden inntrer...*".

Etterspørselen etter rensefisk er større enn det som kan skaffes fra lokale forekomster. På grunn av dette blir store mengder leppefisk fanget langt sør i Norge og fraktet til mer oppdrettstette områder lengre nord. Havforskningsinstituttet oppsummerer i 2010 undersøkelser som er gjort for å kartlegge bestandsstrukturen til ulike leppefiskarter. Man konkluderer med at det sannsynligvis skjer svært lite utveksling mellom lokale stammer (6). Relevante spørsmål i denne sammenheng er blant annet hva et hardt fiske på leppefisk vil bety for lokale bestander og vil rømt leppefisk ha genetisk innvirkning på de lokale stammene?

Det er beskrevet flere ulike bakteriesykdommer hos leppefisker og det er kjent at de kan være verter for et bredt spekter av parasitter (7,8). Har vi nok kunnskap om distribusjon av parasitter langs norskekysten? Eller kan vi ved transport av leppefisk spre parasitter til nye områder? Vårt inntrykk er at i den grad rømming av leppefisk blir sett på som et problem, så er problemet at de ikke lenger er i merden og gjør jobben sin. Det står eksplisitt i akvakulturdriftsforskriften om plikt til

Figur 2: Berggylte med hudås på snutepartiet. Foto: Magnus Røsæg

Figur 3: Rognkjeks. Foto: David Persson

å forebygge og begrense rømming, men har Fiskeridirektoratet noen gang mottatt melding om rømming av leppefisk?

Vi har til tross for alle spørsmålene som er reist ovenfor tro på bruken av rensefisk som en del av lakselusbekjempelsen. Vi mener imidlertid samtidig at spørsmålene vi har stilt viser at det er en vei å gå før bruken av leppefisk tilfredsstillende kravene lovverket setter ved hold av akvakulturdyr og for at bruken skal bli etisk forsvarlig. Vi må danne oss en kunnskapsbase som gjør at vi kan gå fra et forbruk til en bærekraftig bruk av rensefisk. Et første steg på veien vil være å kartlegge hva som faktisk skjer med leppefisk fra utsett til slakt av laksen.

Rensefisk har vist seg å være et nyttig verktøy for å holde lakselusproblemet i sjakk og det bærekraftsmessige og økologiske aspektet ved dette flagges høyt av oppdrettsnæringen.

Vi mener imidlertid at det er berettiget grunn til å

stille spørsmålstegn ved de etiske og dyrevelferdsmessige sidene ved bruken og mener at rensefisker får en ufortjent dårlig skjebne som takk for sin viktige innsats.

Referanser

1. Kvenseth G. Leppefiskhistorie fra 1967 til 2010 – og ti år frem i tid! *Nor Fiskeoppdr* 2011; 36(6a): 12-4.
2. Fiskeri- og kystdepartementet. Bruk av leppefisk. 1998-2011. 2012; <http://www.fiskeridir.no/content/download/19657/183126/version/5/file/sta-laks-mat-10-leppefisk.xlsx>. (01.10. 2012).
3. Fiskeri- og kystdepartementet. Akvakulturdriftsfor-skriften. Oslo 2008. FOR-2008-06-17-822. <http://www.lovdato.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-20080617-0822.html> (19.10.2012).
4. Lusedata. Bruk og hold av leppefisk. <http://lusedata.no/wp-content/uploads/2012/06/Veileder-for-bruk-og-hold-av-leppefisk.docx> (29.10.2012).
5. Mortensen S, Skiftesvik AB. Fangst og bruk av leppefisk – innenfor bærekraftige rammer? *Havforskningsnytt* 2011; 6. http://www.imr.no/publikasjoner/andre_publikasjoner/havforskningsnytt/2011/hi_nytt_6_til_web.pdf/nb-no (29.10.2011)
6. Espeland SH, Nedreaas K, Mortensen S, Skiftesvik AB, Agnalt AL, Harkestad CD et al. Kunnskapsstatus leppefisk. Utfordringer i økende fiskeri. Bergen 2010. (*Fisken og havet*, nr 7/2010). http://www.imr.no/filarkiv/2011/01/fh_7-2010_til_web.pdf/nb-no
7. Treasurer JW. Diseases of north European wrasse (*Labridae*) and possible interactions with cohabited farmed salmon, *Salmo salar* L. *J Fish Dis* 2012; 35: 555-62.
8. Olsen AB, Hellberg H. Fiskehelse rapporten 2011. Oslo: Veterinærinstituttet, 2012. <http://www.vetinst.no/Publikasjoner/Fiskehelse rapporten/Fiskehelse rapporten-2011>

Toni Erkinharju
David Persson
Magnus V. Røsæg

OPTIMA pH GEL

Nytt produkt til mange formål:

- Til alle typer overflatesår
- Som jur/spenesalve
- Til glidemiddel ved fødselshjelp
- God mot skadelege bakterier og sopp

Les meir om dette på www.optima-ph.no
 storfe, sau, geit, gris, hund og katt

OPTIMA PRODUKTER AS

www.optima-ph.no Tlf. 56 56 46 10, Gamle Dalaveg 86, 5600 Norheimsund

